

Φεμινιστικές πρακτικές υπεράσπισης της ζωής από τον ισπανόφωνο κόσμο μέχρι την Ελλάδα

Κατερίνα Σεργίδου

Γιατί φεμινιστικές; Πρώτα από όλα γιατί οι φεμινισμοί, με τις θεωρίες, την κουλτούρα και τις πρακτικές τους δημιούργησαν το λεξιλόγιο που σε μεγάλο βαθμό χρησιμοποιούμε για να συζητήσουμε για το φαινόμενο των γυναικοκτονιών. Επίσης γιατί οι φεμινισμοί άνοιξαν τη δυνατότητα για να συζητήσουμε για αυτή τη διαδρομή «από το δρόμο στο νόμο» που ήδη έχει αρχίσει και χαράσσεται και που τόσο εύστοχα δόθηκε ως τίτλος στη σημερινή εκδήλωση που συνδιοργανώνεται από τη Διοτίμα και την ΕΦΣΥΝ.

Επιλέγω να δώσω έμφαση στις πρακτικές και στους λόγους υπεράσπισης της ζωής όπως θα προσπαθήσω να περιγράψω στη συνέχεια, υποστηρίζοντας ότι τα κινήματα ενάντια στις γυναικοκτονίες την ίδια στιγμή που δίνουν χώρο στο θρήνο, χαρακτηρίζονται από μια βαθιά συλλογική επιθυμία να μιλήσουν για τις ζωντανές κοινότητες γυναικών, αυτές που προστατεύουν η μία την άλλη, αυτές που ζητούν δικαιοσύνη. Επιλέγουν τελικά να μιλήσουν για την υπεράσπιση της ζωής, αρνούμενες να αποδεχτούν την απουσία των δολοφονημένων γυναικών.

Ο τόπος από τον οποίο ξεκινούν αυτοί οι λόγοι και αυτές οι πρακτικές είναι ο ισπανόφωνος κόσμος και συγκεκριμένα η Λατινική Αμερική. Ταξιδεύουν όμως και στην Ευρώπη, πρώτα στο Ισπανικό Κράτος λόγω των ισχυρών πολιτικών και πολιτισμικών δεσμών με τη Λατινική Αμερική και κατορθώνουν να φτάσουν μέχρι την Ελλάδα, εμπνέοντάς μας. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε που η Λατινική Αμερική με κέντρο την Αργεντινή αλλά και το Ισπανικό Κράτος αποτελούν πολιτικά εργαστήρια ενός νέου μαζικού και λαϊκού συμπεριληπτικού φεμινισμού και μας προσφέρουν κάποιες προτάσεις για το πώς να προσεγγίσουμε το ζήτημα που συζητάμε σήμερα από κινηματική σκοπιά.

Ούτε μια λιγότερη

Μιλώντας για τον ισπανόφωνο κόσμο δεν μπορούμε παρά να κάνουμε λόγο για το κίνημα καταγγελίας των γυναικοκτονιών, *Ni una Menos* που εμφανίζεται το 2015 στην Αργεντινή και που στα ελληνικά μεταφράστηκε ως *Ούτε μια λιγότερη*. Αυτό το κίνημα που απέκτησε γρήγορα, διεθνή χαρακτήρα δεν πρέπει να ειπωθεί ως μια σειρά στιγμιότυπων ή ως μια καλή ιδέα που είχαν κάποιες ακτιβίστριες. Κάθε σύνθημα έχει μια ιστορία. Πίσω από το *Ni una Menos* λοιπόν υπάρχει μια τέτοια σημαντική της οποίας το νήμα εντοπίζουμε στο Μεξικό και συγκεκριμένα στην πόλη Χουάρες, την πόλη θανάτου όπως ονομάστηκε, όπου ανάμεσα στο 1993-2005, τα χρόνια της άγριας νεοφιλελεύθερης ανάπτυξης, πάνω από 370 γυναίκες δολοφονήθηκαν.

Οι περισσότερες ήταν φτωχές, εργάτριες στα Μακιλαδόρας, στα εργοστάσια συναρμολόγησης που εγκαταστάθηκαν κατά μήκος της συνοριακής γραμμής με τις ΗΠΑ, περιοχή στην οποία επικρατούν συνθήκες ζούγκλας, ανύπαρκτοι φόροι, αστυνομική αυθαιρεσία. Το μοτίβο γνωστό.. Γυναίκες που εξαφανίζονταν στη διαδρομή ανάμεσα στο σπίτι και την εργασία, μια διαδρομή στην οποία δεν υπήρχαν μέσα μεταφοράς-λόγω της ανυπαρξίας κοινωνικού κράτους- και που λίγα 24ωρα αργότερα εντοπίζονταν βασανισμένες, βιασμένες, δολοφονημένες από οικεία πρόσωπα, αστυνομικούς, εκβιαστές και μέλη συμμοριών. Στο σημείο μάλιστα που βρέθηκαν οκτώ σώματα γυναικών το 1996, σήμερα, έχει δημιουργηθεί ένα συμβολικό νεκροταφείο με μωβ σταυρούς. Μιλώντας για την πόλη Χουάρες δεν μπορούμε παρά να θυμηθούμε τη μεξικάνη ποιήτρια Σουσάνα Τσάβες που το 1995 σε ένα ποίημα της έγραψε τον στίχο «Ούτε μια νεκρή ακόμα» για να διαμαρτυρηθεί για τις

δολοφονημένες στην πόλη Χουάρες. Το 2011 μετά τη δολοφονία της μεξικάνας ποιήτριας, η φράση της μετατράπηκε σε φεμινιστικό σύμβολο.

Μεσολάβησαν πολλά περιστατικά ενδιάμεσα όμως το ούτε μια νεκρή ακόμα το συναντάμε πάλι κάπως παραλλαγμένο στις 3 Ιουνίου του 2015, ως Ούτε μια λιγότερη. Αυτή είναι και η ημερομηνία γέννησης του κινήματος *Ni una menos* που συγκλόνισε την Αργεντινή, και που αναπτύχθηκε ραγδαία μετά τη δολοφονία της 14χρονης Τσιάρα Παέζ που βρέθηκε θαμμένη κάτω από το σπίτι του συντρόφου της. Την επόμενη χρονιά υπήρξε νέο κάλεσμα σε κινητοποιήσεις με την προσθήκη του συνθήματος «Μας θέλουμε ζωντανές». Το κίνημα κάλεσε στην πρώτη πανεθνική φεμινιστική απεργία τον Οκτώβρη του 2016 μετά τη δολοφονία της Λουσία Πέρες. Είναι η χρονική στιγμή που το κίνημα εξαπλώθηκε σε όλη τη Λατινική Αμερική-θυμίζουμε ότι στη Λατινική Αμερική μια γυναίκα δολοφονείται κάθε δύο ώρες- και ταξίδεψε μέχρι την Ισπανία. Στο Ισπανικό Κράτος το κίνημα εκφράζεται με παρόμοια χαρακτηριστικά αν και υπάρχει μια σημαντική διαφορά με τον λατινοαμερικάνικο κόσμο και αυτή είναι ότι οι κινηματικές διαδικασίες ενισχύονται σημαντικά από τις δημοτικές κυβερνήσεις και τους δήμους αλλαγής με θεσμικές πρωτοβουλίες.

Θα αναφέρω εν συντομία κάποια βασικά χαρακτηριστικά του κινήματος *Ni una menos* στη Λατινική Αμερική και στο Ισπανικό Κράτος τα οποία μπορεί να αποτελέσουν το έναυσμα για να εμπνευστούμε και να σκεφτούμε την ελληνική περίπτωση.

- Σημείωσα ήδη ότι έχουμε το πέρασμα από το σύνθημα «ούτε μια νεκρή ακόμα» στο «Ούτε μια λιγότερη» και αργότερα στο «Μας θέλουμε ζωντανές». Πολύ γρήγορα το κίνημα διεύρυνε τη δράση του συμπεριλαμβάνοντας αιτήματα που αφορούσαν την υπεράσπιση του δικαιώματος στην έκτρωση, την ορατότητα μεταναστριών και ιθαγενών γυναικών καθώς και την οργάνωση φεμινιστικών απεργιών για τη διπλή εργασία. Σε θεωρητικό επίπεδο αυτό οδήγησε πολλές φεμινίστριες να μιλούν για την αντίθεση κεφαλαίου-ζωής. Εμφανίζονται λοιπόν διαθεματικά αιτήματα και καταπιέσεις που δεν διαχωρίζουν την οικονομία από την έμφυλη βία, την τάξη, τη φυλή, τη δημοκρατία. Από ένα σημείο και τα φεμινιστικά ραντεβού δεν αφορούν μόνο ένα ζήτημα αλλά αφορούν σε μια διεκδίκηση συνολικής αναδιοργάνωσης της ζωής.
- Σε ηθικό επίπεδο θα μπορούσαμε να πούμε ότι δημιουργείται ένας « φεμινιστικός νόμος του δρόμου» που συνοδεύει το κεντρικό σύνθημα «ούτε μια λιγότερη» και αυτός συμπυκνώνεται στη φράση: Εγώ σε πιστεύω αδερφή. Είναι ένα σύνθημα που δηλώνεται αντιπαραθετικά με άδικες αποφάσεις δικαστηρίων. Η αδελφότητα (*sisterhood*), αυτή η σχέση συγγένειας που δηλώνεται με την ονομασία αδερφή, δηλώνει τους ισχυρούς δεσμούς που δημιουργούνται ανάμεσα στις συμμετέχουσες στα κινήματα, που μπορεί να γίνουν κατανοητοί ως δεσμοί αίματος. Η αδελφότητα ανάμεσα στις γυναίκες δεν είναι μια καινούρια έννοια. Αυτό που αλλάζει είναι η μαζική διάδοση της σχέσης και της ονομασίας της.
- Ένα τρίτο χαρακτηριστικό είναι η μετατροπή των διαδηλώσεων σε τόπους μνήμης. Φωτογραφίες των θυμάτων, συλλογική ανάγνωση των ονομάτων των δολοφονημένων γυναικών πριν την έναρξη των διαδηλώσεων, ομοιώματα ταφικών σταυρών στους οποίους αναγράφονται τα ονόματα των γυναικών που δολοφονήθηκαν, κόκκινα παπούτσια σε δημόσιους χώρους και μαύρες πένθιμες ενδυμασίες. Ίσως η πιο συγκινητική πρακτική που είδα σε μια διαδήλωση στην Ισπανία να είναι ένας οριοθετημένος ορθογώνιος χώρος με

κλωστές τις οποίες κουβαλούσαν διαδηλώτριες. Στη μέση στεκόταν μια γυναίκα με σφραγισμένα τα χείλη, κρατώντας μια πινακίδα που έγραφε, « χώρος για τις γυναίκες που απουσιάζουν» και «δεν είμαστε όλες εδώ, λείπουν οι δολοφονημένες.» Και έτσι με αυτές τις επιτελέσεις μνήμης, δηλώνεται το χρέος των ζωντανών στις νεκρές την ίδια στιγμή που ο χώρος της διαδήλωσης διευρύνεται.

- Ένα ακόμα φοβερό επίτευγμα είναι η δημιουργία εναλλακτικών κέντρων διάδοσης των ειδήσεων για τις γυναικοκτονίες. Ανάμεσα στο 2015 και το 2018 δημιουργήθηκαν εκατοντάδες ισπανόφωνες ιστοσελίδες που μέχρι σήμερα καταγράφουν τους αριθμούς και κυρίως τις ιστορίες των γυναικών που δολοφονούνται. Τα social media αποτέλεσαν χρήσιμα εργαλεία για τη διάδοση των συνθημάτων και των πρακτικών, ανάμεσα τους και πολλών καλλιτεχνικών περφόρμανς.
- Το τελευταίο χαρακτηριστικό στο οποίο θα ήθελα να αναφερθώ ανάμεσα στα πάρα πολλά που μπορούμε να ξεχωρίσουμε για το λατινοαμερικάνικο και ισπανικό παράδειγμα είναι η συμπεριληπτικότητα στη χρήση του όρου γυναίκες και η απομάκρυνση από μια ουσιοκρατική πρόσληψη του φύλου . Οι γυναίκες μπορεί να δολοφονούνται επειδή είναι απείθαρχες, επειδή είναι φτωχές και μόνες, επειδή είναι διάσημες δημοσιογράφοι με επιρροή που λένε την αλήθεια, επειδή είναι μετανάστριες και κανείς δεν θα τις αναζητήσει, επειδή είναι ιθαγενείς ή επειδή απλώς τα οικεία τους πρόσωπα τις θεωρούν ιδιοκτησία τους και κυρίως επειδή είναι λεσβίες ή τρανς γυναίκες και δεν χωρούν στο ετεροπατριαρχικό κάδρο.

Όσον αφορά τη μεταφορά του ισπανόφωνου παραδείγματος στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια μπορούμε να κάνουμε λόγο για ένα διεθνιστικό φεμινισμό και για μια προσπάθεια συνεχούς μετάφρασης πρακτικών με κορυφαία τη φεμινιστική απεργία. Πέρα από τη μετάφραση συνθημάτων και κάποιων καλλιτεχνικών πρακτικών ωστόσο, δεν έχουμε φτάσει στο βαθμό οργάνωσης του ισπανικού παραδείγματος. Στη δική μας την περίπτωση όσον αφορά τις διαμαρτυρίες ενάντια στις γυναικοκτονίες, τα δικαστήρια και οι προαύλιοι χώροι είναι οι βασικοί τόποι συγκέντρωσης και όχι τόσο οι συγκεντρώσεις. Είναι αλήθεια πως έχουμε πολύ δρόμο ακόμα να διανύσουμε για να δημιουργήσουμε εναλλακτικά και φεμινιστικά δίκτυα ενημέρωσης και υπεράσπισης που θα έχουν επιρροή σε ΜΜΕ, δικαστικές αίθουσες και εκπαιδευτικούς θεσμούς. Σε κάθε περίπτωση τα χαρακτηριστικά του ισπανόφωνου παραδείγματος μπορεί να μας είναι εξαιρετικά χρήσιμα αν και χρειάζονται προσαρμογή και μετάφραση στην ελληνική ιδιοσυγκρασία. Πάντως η εμπειρία από τις κινητοποιήσεις για την Ελένη Τοπαλούδη και τον Ζακ Κωστόπουλο, η δημιουργικότητα που ξεδιπλώθηκε γύρω από αυτές τις υποθέσεις, δείχνουν ότι ήδη ανοίγει ένας νέος δρόμος και τρόπος κινητοποιήσεων.

Επιστρέφοντας στον τίτλο της εκδήλωσης από το δρόμο στο νόμο αξίζει να θυμηθούμε μερικούς στίχους ενός πολύ δημοφιλούς τραγουδιού του *sin miedo* (μτφ. χωρίς φόβο) που κυκλοφόρησε μέσα στο 2020 και ακούγεται συχνά στις διαδηλώσεις γυναικών ενάντια στις γυναικοκτονίες στο Μεξικό. Είναι ένα τραγούδι ενδεικτικό των συναισθημάτων που βιώνονται στο δρόμο. Λένε λοιπόν κάποιοι στίχοι «Ας τρέμει το Κράτος, οι ουρανοί και οι δρόμοι, ας τρέμουν οι δικαστές και οι εισαγγελείς, σήμερα μας στερούν την ηρεμία και καθώς μας σκορπίζουν φόβο εμείς βγάζουμε φτερά. Τραγουδάμε χωρίς φόβο, ζητάμε δικαιοσύνη. Φωνάζουμε για κάθε μια εξαφανισμένη, ας ακουστεί καλά: Ζωντανές μας θέλουμε».

